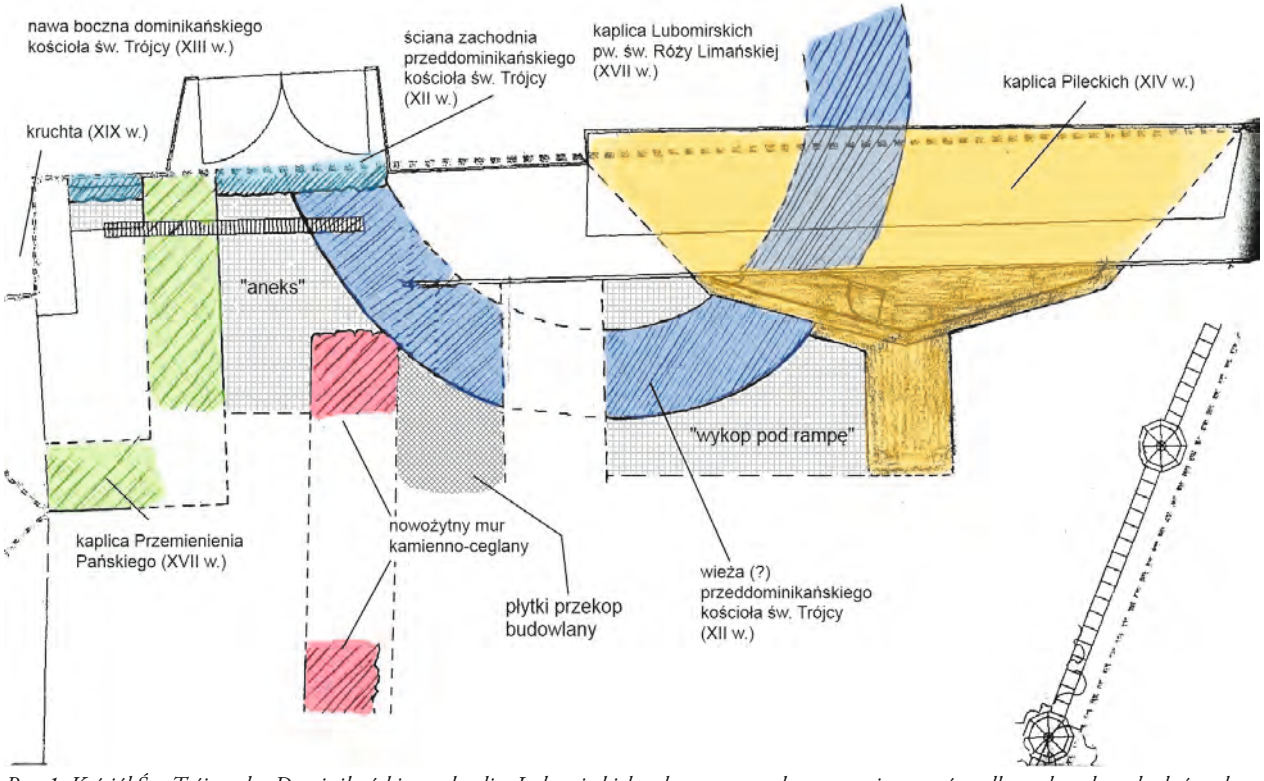
Ratownicze badania wykopaliskowe w rejonie bazyliki Św. Trójcy na terenie południowej części placu Dominikańskiego w Krakowie

Ryc. 1. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, schematyczny plan sytuacyjny murów odkrytych podczas badań archeologicznych w tzw. wykopie pod rampę i w tzw. aneksie, oprac. M. Łyczak

W 2011 roku rozpoczęto prace porządkowe i remontowe na terenie placu Dominikańskiego przed południową nawą dominikańskiego kościoła Św. Trójcy oraz przed zachodnią fasadą kaplicy św. Róży Limańskiej (Lubomirskich). Jednym z elementów tych działań miał być nadzór archeologiczny prowadzony stale nad pracami ziemnymi, jednakże w związku z dokonanymi odkryciami nadzór, za zgodą Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, został przekształcony w ratownicze badania wykopaliskowe. W skład zespołu badawczego oprócz archeologów prowadzących (mgr Monika Łyczak, mgr Radosław Górski) zostali włączeni badacze z dziedziny architektury (dr Waldemar Niewalda), historii sztuki (mgr Halina Rojkowska), archeologii (mgr Emil Zaitz), antropologii (dr Anita Szczepanek), osteologii (dr Jarosław Wilczyński), paleobotaniki (dr Aldona Mueller-Bieniek) oraz geologii i mineralogii (dr inż. Marta Wardas, prof. dr hab. inż. Maciej Pawlikowski). W trakcie badań wykonane zostały dwa wykopy badawcze, które umożliwiły przebadanie terenu usytuowanego wzdłuż zachodniej fasady kaplicy Lubomirskich (tzw. wykop pod rampę) oraz przed fasadą nawy południowej kościoła (tzw. aneks). W obu wykopach prace wykopaliskowe zostały doprowadzone do calca i umożliwiły rozpoznanie zalegających nad nim nawarstwień i obiektów z wczesnego średniowiecza oraz licznych różnoczasowych reliktów architektury (ryc. 1).

Wyniki badań

Bezpośrednio po usunięciu zniszczonej nawierzchni w rejonie betonowego kanału osuszającego przy kaplicy Lubo-

Ryc. 2. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, relikty kaplicy Pileckich z widoczną przyporą (u góry) oraz wejście od strony cmentarza, wtórnie zamurowane cegłą. Na pierwszym planie wylewka z zaprawy na koronie romańskiej wieży. Widok od północy, fot. J. Dąbrowski

Ryc. 3. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, zarys muru wieży romańskiego kościoła Św. Trójcy w tzw. wykopie pod rampę i tzw. aneksie. Widok z góry od zachodu, fot. J. Dąbrowski

mirskich odsłonięto pozostałości kamienno-ceglanego muru o przebiegu wschód – zachód, wykonanego z gotyckiej cegły palcówki oraz profilowanych bloków piaskowca (ryc. 2). Kontynuacja prac doprowadziła do odkrycia dalszych fragmentów budowli, która po wnikliwej analizie architektonicznej została wstępnie zidentyfikowana przez badaczy architektury jako prawdopodobnie dwunastoboczna, gotycka kaplica rodziny Pileckich, ufundowana przez Ottona z Pilczy (herbu Topór), współpracownika króla Kazimierza Wielkiego i ojca Elżbiety Granowskiej, trzeciej żony Władysława Jagiełły. Kaplica – pierwotnie pod wezwaniem Zaśnięcia Marii Panny, później zwana Królewską – została wzniesiona pod koniec XIV wieku, przypuszczalnie około 1384 roku[1].

W trakcie obecnych badań ustalono także, że zarówno zachodnia ściana pierwszego dominikańskiego, halowego kościoła Św. Trójcy, jak i mury kaplicy Pileckich posadowione zostały na reliktach starszej budowli sakralnej. Rolę fundamentów kościoła i kaplicy w rejonie objętym pracami archeologicznymi częściowo pełniły bowiem mury wykonane z łamanych kamieni wapiennych, wiązanych dość obficie stosowaną wapienną zaprawą murarską, stanowiące pozostałość wczesnośredniowiecznego obiektu murowanego. W obrębie wykopów badawczych odsłonięto relikty prostego muru o przebiegu północ – południe, będące zapewne pierwotną ścianą zachodnią budynku, oraz dostawiony do niego mur o przebiegu kolistym (o średnicy zewnętrznej około 7 m i grubości ścian 110–120 cm; ryc. 3), prawdopodobnie pozostałość dodanej do obiektu wieży. Analiza materiału budowlanego (łamany wapień o cechach wapienia pińczowskiego z niewielką domieszką piaskowca), sposobu konstrukcji murów (brak *opus spicatum*) oraz stratygrafii zalegających wokół nawarstwień wskazuje na XII-wieczne datowanie omawianej budowli, którą najprawdopodobniej można identyfikować ze znanym ze źródeł pisanych parafialnym kościołem Św. Trójcy, przekazanym przez krakowskiego biskupa Iwona Odrowąża przybyłym do Krakowa dominikanom. Fragmentaryczność odsłoniętych reliktów architektonicznych znacząco utrudnia próby rekonstrukcji bryły odkrytej budowli, natomiast z całą pewnością powiedzieć można, że nie była to, jak przypuszczano, budowla drewniana, a murowany kościół o dość znacznych (jak można sądzić na podstawie wielkości wieży i grubości jej murów) rozmiarach[2].

W rejonie XIX-wiecznej kruchty obecnego kościoła Św. Trójcy odsłonięto ponadto kamienno-ceglane fundamenty barokowej kaplicy Przemienienia Pańskiego, która wraz z dwoma innymi kaplicami znajdowała się przed zachodnią fasadą kościoła i została zniszczona przez wielki pożar Krakowa w 1850 roku.

Obecne badania archeologiczne przyniosły również rozstrzygnięcie wątpliwości związanych z obecnością na przedmiotowym terenie cmentarza. Według danych historycznych przy przeddominikańskim kościele parafialnym Św. Trójcy funkcjonował cmentarz przykościelny, zwykle jednak na podstawie źródeł pisanych lokalizowano go raczej po południowej stronie kościoła[3], choć archiwalne plany Krakowa zaznaczały go także przed fasadą zachodnią, w sąsiedztwie kaplicy Lubomirskich[4].

Tymczasem w trakcie ubiegłorocznych prac badawczych i remontowych właśnie po zachodniej stronie kościoła odkryto 22 szkielety zalegające w układzie anatomicznym lub zbliżonym do anatomicznego, w tym pochówki naruszone młodszymi wkopami grobowymi, a także późniejszymi wkopami budowlanymi i instalacyjnymi (ryc. 4–6); ponadto wyeksploro-

[1] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*. T. 4. *Miasto Kraków*. Cz. 3. *Kościoły i klasztory Śródmieścia, 2*. Red. A. Bochnak, J. Samek. Warszawa 1978, s. 135.

[2] Por. Szyma M.: *Kościół i klasztor Dominikanów w Krakowie. Architektura zespołu klasztornego do lat dwudziestych XIV wieku*. Kraków 2004, s. 82–86.

[3] *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa (1257–1506)*. Wyd. F. Piekosiński. Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. T. 5. Kraków 1879, cz. 1, nr LXXXI, s. 109–111; *Inwentarz Kościoła Zakonnego i Klasztoru Xsięży Dominikanów*, 1822, Archiwum Prowincji Dominikanów, nr inw. Kr 41; *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*. Wyd. F. Piekosiński. Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. T. 8. Kraków 1883, cz. 2, nr CCCLXXIV, s. 154–155.

[4] Zob. Myszka M.: Dawne cmentarze Krakowa w świetle badań archeologicznych. W: *Cmentarz Rakowicki w Krakowie*. Krakowska Teka Konserwatorska. T. 3. Kraków 2003, s. 136, ryc. 2.

Ryc. 4. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, tzw. wykop pod rampę, dwa różnoczasowe groby nowożytne, w starszym (6), zniszczonym wkopem grobu 5, odkryto różaniec, fot. M. Łyczak

Ryc. 5. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, tzw. aneks; różnoczasowe groby 13 i 14, usytuowane po zachodniej stronie nawy południowej kościoła Św. Trójcy, fot. M. Łyczak

wano bardzo liczne kości ludzkie zalegające luźno w warstwie wierzchniej, bezpośrednio pod dotychczasową nawierzchnią placu (do głębokości 50–100 cm p.p.t.), pochodzące z grobów zniszczonych lub uszkodzonych w czasach współczesnych. Na podstawie analiz antropologicznych szacuje się, że na przebadanym terenie pochowano łącznie około 60 osób. Wśród zmarłych znajdowały się zarówno osoby dorosłe obojga płci, jak i dzieci w różnym wieku (w tym również noworodki)[5].

Wstępna analiza stratygraficzna pozwoliła na wyróżnienie trzech chronologicznych horyzontów grobów, zlokalizowanych w części cmentarza sąsiadującej z kaplicą Lubomirskich, południową częścią kaplicy Przemienienia Pańskiego oraz z zachodnią ścianą południowej nawy kościoła Św. Trójcy. Pochówki horyzontu III (groby 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11) zalegały w obrębie nowożytnych warstw nasypowych pochodzących z okresu pomiędzy XVIII a początkiem XIX wieku; pochówki horyzontu II (groby 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19) znajdowały się w obrębie warstw łączonych wstępnie z okresem późnego średniowiecza do baroku, a ich ramy chronologiczne można rozciągać pomiędzy wiekiem XIII a XVIII. Natomiast grupa grobów, określona mianem horyzontu I (groby A, B, C?, D, E?), zalegała w obrębie spągowych partii nawarstwień wczesnośredniowiecznych (por. warstwa 14) oraz w stropie piasku znajdującego się ponad humusem pierwotnym (por. warstwa 15); część omawianych pochówków horyzontu I została uszkodzona podczas budowy fundamentów wieży usytuowanej przy południowo-zachodnim narożniku romańskiego kościoła Św. Trójcy i m.in. na tej podstawie szacuje się, że pochówki te mogły pochodzić z XII wieku.

[5] Szczepanek A.: Analiza antropologiczna szkieletów z placu Dominikańskiego – badania 2011 r. W: Łyczak M., Górski R.: „Wyniki badań archeologicznych prowadzonych w rejonie bazyliki Św. Trójcy na terenie Placu Dominikańskiego w Krakowie (etap I – część południowa placu)". Kraków 2011, s. 119–148, mps w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie.

Ryc. 6. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, tzw. wykop pod rampę; grób A, przecięty (uszkodzony) podczas budowy romańskiej wieży. Widok z góry od wschodu, fot. M. Łyczak

Wszystkie odkryte groby (groby 1–19, A–E) były orientowane, ciała ułożono na linii wschód – zachód, przy czym głowa była skierowana na zachód, a sposób składania ciał do grobów był zawsze bardzo podobny. Zmarłych układano na plecach w pozycji wyprostowanej, z głową ułożoną prosto bądź skierowaną lekko na bok, a jedyne różnice występowały w układzie rąk. Były one składane na miednicy, na brzuchu lub skrzyżowane na piersiach, niekiedy jedna z rąk mogła być wyprostowana wzdłuż ciała, a druga złożona na miednicy lub piersiach, natomiast w jednym przypadku lewa ręka została zgięta w łokciu, a jej dłoń podłożona pod brodę. Nieco odmienny układ zaobserwowano jedynie w pochówkach zaliczonych do horyzontu I (groby A i D – oba zachowane fragmentarycznie), gdyż wydaje się, że zmarli mogli zostać złożeni całkowicie lub częściowo na boku, zarówno prawym (grób A), jak i lewym (grób D).

W żadnym z odkrytych grobów nie znaleziono pozostałości trumien ani w postaci desek, ani okuć trumiennych, a układ większości ciał wskazuje raczej na pochówki w całunach. Zarówno w przypadku grobów horyzontu II, jak i III nie stwierdzono także obecności żadnych śladów wskazujących na istnienie konstrukcji naziemnych ani też innych wskazówek świadczących o oznaczaniu jam grobowych na powierzchni terenu. Dlatego też cechą szczególną wydaje się domniemana obecność „bruku" (lub płaszcza) uformowanego z kilkunastu łamanych kamieni wapiennych zalegających nad powierzchnią grobu A, należącego do horyzontu I. Jego obecność pozwoliła na ustalenie poziomu użytkowego z okresu funkcjonowania najstarszej fazy cmentarza na wysokości rzędnej około 207, 75 m n.p.m. Dla porównania warto dodać, że poziom użytkowy w północnej części krużganków (we wschodniej części klasztoru), związany z romańską fazą refektarza dominikańskiego, znajdował się na wysokości 208,48–208,56 m n.p.m.[6].

W odkrytych grobach nie znaleziono praktycznie żadnego wyposażenia, jak również żadnych elementów stroju. Jedynie w grobie 6 odkryto zestaw 145 paciorków szklanych (ryc. 7) barwy czarnej (średnica 4–5 mm) i jasnozielonej (średnica 5–6 mm) oraz kilka drobnych, skorodowanych fragmentów przedmiotów metalowych, pochodzących ze zniszczonego krzyżyka, tzw. karawaki (krzyża cholerycznego; ryc. 8)[7]. Domniemany różaniec został znaleziony w pobliżu lewej dłoni zmarłego ułożonej na miednicy. Prawdopodobnie zmarły w chwili złożenia do grobu trzymał go w ręce, ewentualnie jego dłonie były nim oplecione.

Obecne badania archeologiczne przyniosły również interesujące wyniki dotyczące osadnictwa wczesnośredniowiecznego na przedpolu książęcego podgrodzia Okół. Oprócz współczesnych i nowożytnych warstw nasypowych oraz wielokrotnie intencjonalnie naruszanych nawarstwień związanych z funkcjonowaniem cmentarza przykościelnego natrafiono również na różnorodne, w dużej mierze niezaburzone nawarstwienia średniowieczne.

Na głębokości pokrywającej się w przybliżeniu z poziomem najniższego stopnia w wejściu do gotyckiej kaplicy Pileckich (tzn. na głębokości 208,07–208,20 m n.p.m.), znajdowała się warstwa gruzu kamienno-ceglanego (warstwa 11) pochodzącego niewątpliwie ze zniszczonego obiektu architektonicznego. W jej obrębie zaobserwowano duże okruchy gotyckich cegieł palcówek spojonych zaprawą wapienną, a także pojedyncze drobne fragmenty detali architektonicznych. Pochodziły one zapewne z rozbiórki budynku – być może pierwotnej, gotyckiej narożnej przypory kościoła dominikańskiego. Poniżej zaobserwowano warstwę drobnego gruzu ceglanego z dużymi bryłami wapienia (13b) oraz samego gruzu ceglanego (13d). Warstwa ta, o miąższości około 15 cm, nakrywała koronę romańskiej wieży, a tworzyły ją raczej odpadki pochodzące z konstrukcji jakiejś budowli ceglano-kamiennej. W jej obrębie znaleziono fragmenty naczyń glinianych z XI–XII wieku. Obecność warstwy 13 ponad destruktem romańskiej wieży kościoła, która została częściowo wykorzystana jako fundament późniejszej budowli, może wskazywać na powiązanie omawianej warstwy z okresem budowy pierwszego, halowego korpusu dominikańskiego kościoła Św. Trójcy.

[6] Radwański K.: *Kraków przedlokacyjny. Rozwój przestrzenny*. Kraków 1975, s. 195.

[7] Chudzińska B.: Dewocjonalia ze zbiorów Muzeum Podkarpackiego w Krośnie oraz Muzeum Historycznego w Sanoku. W: Gancarski J.: *Archeologia okresu nowożytnego w Karpatach polskich*. Krosno 2008, s. 460–463; eadem: *Archeolog o medalikach*. „Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego" 2008, nr 99, s. 289 (numer specjalny).

Ryc. 7. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, tzw. wykop pod rampę; grób 5 – różaniec w trakcie eksploracji, fot. M. Łyczak

Bezpośrednio pod warstwą budowlaną zalegała jednorodna, ciemnobrunatnoczarna warstwa akumulacyjna o miąższości około 60–70 cm (14; por. ryc. 9). Część górna warstwy wykazywała miejscami cechy lekkiego przemieszania (m.in. poprzez obecność pojedynczych drobnych, amorficznych fragmentów cegieł; warstwa 14a). Pozostała, niezaburzona część warstwy (14c) zawierała dość dużą ilość materiału zabytkowego w postaci ułamków ceramiki naczyniowej z wczesnego średniowiecza (I, II, IV i VI grupa surowca według Kazimierza Radwańskiego), przy czym w części górnej i środkowej (naruszonej nieuchwytnymi w trakcie eksploracji wkopami grobowymi) przeważały fragmenty ceramiki, którą datować można na XI – początek XII wieku, natomiast w części dolnej (nienaruszonej wkopami) przeważała ceramika z IX–X wieku. W części przydennej wyróżniono niewielkiej miąższości (do 15 cm), ciemnoszarobrunatną warstwę (14d), stanowiącą, być może, resztki humusu.

Z okresem wczesnego średniowiecza związany jest także obiekt, którego narożnik uchwycono w profilach północnym i zachodnim tzw. wykopu pod rampę, posiadający ścianki trapezowato rozchylające się ku dołowi i płaskie dno. Jego wypełnisko (warstwa 18) stanowił materiał analogiczny do warstwy 14, przy czym zawierało dodatkowo drobne węgielki drzewne i ślady spalenizny oraz fragmenty polepy. W trakcie obecnych badań nie udało się ustalić ani pełnego kształtu i całkowitej powierzchni, ani też jego przeznaczenia, chronologicznie natomiast wiązać go można ze starszą fazą osadnictwa wczesnośredniowiecznego.

W obrębie wykopu określanego mianem aneksu odsłonięto także pozostałości glinianego pieca kopułkowego (ryc. 10). Dolna jego część zagłębiona była w piasek calcowy, który stanowił podłoże i dno obiektu. Ścianki (o grubości około 10 cm) wylepione były z gliny (warstwa 20a), która w trakcie długotrwałego użytkowania pieca uległa wypaleniu na kolor pomarańczowy (warstwa 20b). Na podstawie odsłoniętych reliktów szacuje się, że podstawa pieca miała kształt owalu o wymiarach około 120 na 150 cm, przy czym w części środkowej ścianki lekko się rozszerzały (przypuszczalnie o około 30–40 cm), a następnie zbiegały w niezachowaną kopułkę. Najlepiej zachowana południowa ścianka pieca czytelna była do wysokości około 100 cm. Na tej podstawie można szacować, że całkowita wysokość pieca mogła dochodzić do 150 cm. W zasypisku znaleziono materiał ceramiczny (II, IV i VI grupa surowca według klasyfikacji Kazimierza Radwańskiego), który można ramowo datować na wiek XI, ewentualnie początek wieku XII. Natomiast przy samym dnie pieca zachowały się pozostałości białej substancji o miąższości 20–30 cm (warstwa 20e). Wykonane w celu jej identyfikacji badania mineralogiczno-petrograficzne wykazały, że w piecu wypalano wapno[8], materiał stosowany we wczesnym śre-

[8] Pawlikowski M.: Wyniki badań mineralogiczno-petrograficznych próbek skał i zapraw z obiektów architektonicznych (wykop archeologiczny między wejściem do kościoła Dominikanów a ul. Sienną). W: Łyczak M., Górski R.: „Wyniki badań…", s. 93–118.

dniowieczu m.in. do garbowania skóry, w hutnictwie żelaza, ale przede wszystkim do sporządzania zaprawy wapiennej używanej w budownictwie.

Poniżej spągu wczesnośredniowiecznej warstwy osadniczej (14) zalegała warstwa grubego, sypkiego piasku (pospółki) barwy żółtej o miąższości 15–30 cm, zawierająca liczne niewielkie konkrecje krzemienne (warstwa 15). Pod nią znajdowała się warstwa humusu pierwotnego o miąższości 10–15 cm (warstwa 16)[9], a pod nią warstwa calcowa, którą tworzył drobny, ugrowożółty piasek (warstwa 17). Strop calca zarejestrowano na głębokości 206,65–206,70 m n.p.m.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania archeologiczne objęły stosunkowo niewielki obszar, niemniej jednak przyniosły niezwykle interesujące rezultaty, dotyczące szczególnie początków osadnictwa na omawianym terenie oraz jego historii przed osadzeniem tutaj dominikanów. W najniższych, nadcalcowych warstwach udało się odsłonić pozostałości intensywnego osadnictwa, sięgającego swoimi początkami IX wieku. Wydaje się, że począwszy od X wieku, osada położona na przedpolu fortyfikacji podgrodzia Okół rozwijała się bardzo prężnie, o czym świadczy miąższość odsłanianych nawarstwień oraz istnienie obiektów o charakterze gospodarczym; być może wiązać ją można z lokalizacją podgrodzia książęcego i głównego targu krakowskiego[10] – niestety w związku z ograniczonym zakresem badań nie udało się tego stwierdzić z całą pewnością. Świetność odkrytej osady przypadła zapewne na wiek XI, na który datuje się odkryty w trakcie badań piec. W XII wieku wzniesiono tu kamienny kościół romański Św. Trójcy, być może stanowiący fundację rodową Odrowążów[11]. Zgodnie z relacją Jana Długosza był on kościołem macierzystym wszystkich krakowskich parafii, a zatem pierwszym i najstarszym kościołem parafialnym Krakowa (*matrix et origo parochiarum erat; ecclesia lignea Sanctae Trinitatis... erat totius urbis Cracoviensis parochia*)[12]. W tym samym czasie zapewne teren wokół kościoła (a przynajmniej po jego stronie zachodniej, gdzie zlokalizowano sondy archeologiczne) zaczął funkcjonować jako przykościelny cmentarz parafialny. W drugiej połowie XII lub na początku XIII wieku nastąpiła prawdopodobnie gruntowna przebudowa kościoła, której elementem było wzniesienie masywnej, okrągłej wieży wokół południowo-zachodniego narożnika świątyni, dzięki czemu fasada kościoła uzyskała wówczas monumentalny charakter i niewątpliwie stanowiła element dominujący w krajobrazie tego obszaru.

Ryc. 8. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, tzw. wykop pod rampę; grób 5 – karawaka po konserwacji, w trakcie rekonstrukcji, fot. M. Przybyła

W roku 1221[13] biskup krakowski Iwo Odrowąż sprowadził do Krakowa dominikanów i przekazał im istniejący kościół Św. Trójcy, który został ponownie konsekrowany rok później[14]. Tym samym funkcje parafialne (w tym sepulkralne) przeniesione zostały do powstającego, halowego kościoła Najświętszej Panny Marii[15]. Wydaje się jednak, że romański, XII-wieczny kościół Św. Trójcy mógł spełniać funkcje liturgiczne do momentu konsekracji prezbiterium gotyckiego kościoła halowego około roku

[9] Mueller-Bieniek A., Tomczyńska Z.: Analiza makroszczątków roślinnych pobranych z nawarstwień historycznych w trakcie badań archeologicznych w rejonie fasady kościoła Św. Trójcy w Krakowie. W: Łyczak M., Górski R.: „Wyniki badań…", s. 156–162.

[10] Radwański K.: *Kraków przedlokacyjny*…, s. 150–154; Zaitz E.: Osadnictwo wczesnośredniowieczne na terenie Krakowa. W: *Kraków w chrześcijańskiej Europie X-XIII w. Katalog wystawy*. Red. nauk. E. Firlet. Kraków 2006, s. 229. Wystawa w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, Pałac Krzysztofory, 5 czerwca – 12 listopada 2006 r. Kuratorzy E. Firlet, E. Zaitz; Rajman J.: *Kraków. Zespół osadniczy, proces lokacji, mieszczanie do roku 1333*. Kraków 2004, s. 41–44; Wyrozumski J.: *Dzieje Krakowa. T. 1. Kraków do schyłku wieków średnich*. Red. J. Bieniarzówna, J.M. Małecki. Kraków 1992, s. 158, 159.

[11] Rajman J.: *Kraków*…, s. 82.

[12] Długosz J.: *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Ks. 6. Przeł. J. Mrukówna, red. i koment. K. Pieradzka. Warszawa 1973, s. 235; idem: *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*. Wyd. A. Przeździecki. T. 3. Kraków 1864, s. 449.

[13] Spież J.A.: *Święty Jacek Odrowąż*. Kraków 2007, s. 32–39.

[14] Wyrozumski J.: *Dzieje Krakowa*…, s. 120.

[15] Bober M.: *Architektura przedromańska i romańska w Krakowie. Badania i interpretacje*. „Collectio Archaeologica Ressoviensis" 2008, t. 6, s. 118, 119.

Ryc. 9. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, przekrój nawarstwień w zachodniej ścianie tzw. wykopu pod rampę, fot. M. Łyczak

Ryc. 10. Kościół Św. Trójcy, plac Dominikański przy kaplicy Lubomirskich, tzw. aneks. Zarys południowej i wschodniej ścianki wczesnośredniowiecznego pieca kopułkowego oraz warstwa wypalonego wapna wewnątrz obiektu, fot. M. Łyczak

1258[16]. Po tej dacie został prawdopodobnie wyburzony, a jego fundamenty posłużyły jako podwaliny korpusu halowego nowego kościoła dominikańskiego.

Kontynuacja archeologicznych czynności badawczych planowana jest również na rok bieżący (2012), w związku z kolejnymi etapami prac remontowych i porządkowych w rejonie kaplicy św. Katarzyny Sieneńskiej, a w dalszej kolejności także przed kruchtą bazyliki Św. Trójcy. Badacze mają nadzieję, że w trakcie dalszych badań ponownie uda się dotrzeć do niezaburzonych nawarstwień wczesnośredniowiecznych, co pozwoliłoby na formułowanie bardziej szczegółowych wniosków dotyczących najwcześniejszych dziejów tego rejonu.

[16] *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej.* Cz. 1. 1063–1415. Wyd. S. Kuraś. Materiały Źródłowe do Dziejów Kościoła w Polsce. T. 1. Lublin 1965, nr 11, s. 16, 17.

Rescue Excavations near the Basilica of the Holy Trinity in the South Part of Dominican Square in Kraków

Rescue excavations in Dominican Square (Plac Dominikański) in front of the south aisle of the Dominican Church of the Holy Trinity and in front of the west façade of the Chapel of St Rose of Lima (the Lubomirski Chapel) were carried out in the summer of 2011 due to road surface repair and redevelopment works.

The result of the research was the uncovering of relics of a 14th-century, polygonal chapel (aka the Royal Chapel) whose foundation is tentatively linked with the family of Otto of Pilcza (Pilecki). Architectural analysis of the discovered relics also enabled theoretical localization of the corner buttress of the original Dominican hall church. Moreover, further exploration revealed the remnants of a 12th-century Romanesque structure which was identified as the original parish church of the Holy Trinity. The recently uncovered walls were partly used as the foundations of both the Dominican church, and the 14th-century Pilecki Chapel. So far, only a fragment of the foundations of the church's west wall and of the south-west corner tower have been revealed.

Another research result was the corroboration of the existence of a churchyard which, until now, has only been known from historical sources. On the basis of stratigraphic and ceramological analyses, it was determined that the necropolis was used from the 12th century at the latest, until the 18th century. All of the discovered burials followed a similar burial rite: no coffins were used (the bodies were probably buried in shrouds), and there was almost no tomb equipment. The only antiquity that was found in one of the graves was a rosary made of glass beads with a badly damaged Caravaca cross.

In the course of the said research, an accumulative, pre-settlement, early mediaeval layer was also distinguished, which is connected with the rather intense settlement activity that existed at this site. This is corroborated both by the thickness of the layer (60–70 cm), and by the presence of archaeological features of purely farming character, such as the pit (probably a storage pit, only a fragment of which has been uncovered), and a dome kiln used for lime burning. Preliminary conjectures based on the results of ceramological analysis say that the settlement was used from the 9th to the 12th century.